

РЕЛІГІЙНИЙ СТИЛЬ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2025.103.8>

УДК 81'38

СУЧАСНИЙ РЕЛІГІЙНИЙ ДИСКУРС У ПРОСТОРІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: МЕДІАТИЗАЦІЯ ДІАЛОГІВ ЦЕРКВИ

БИБИК

Світлана Павлівна,

доктор філологічних наук,
професор, член-кореспондент
НАН України,

провідний науковий співробітник
відділу стилістики, культури мови та
соціолінгвістики,

Інститут української мови НАН
України;

вул. Михайла Грушевського, 4,
м. Київ, 01001;

e-mail: sbybyk2016@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9765-497X

Svitlana

BYBYK,

Doctor of Philology, Professor,
Corresponding Member of the
National Academy of Sciences of
Ukraine,

Leading researcher of the
Department of Stylistics, Culture of
the Language and Sociolinguistics,
Institute of the Ukrainian Language
of National Academy of Sciences of
Ukraine;

4 Mykhaila Hrushevskoho St., Kyiv
01001, Ukraine;

e-mail: sbybyk2016@ukr.net

У статті запропоновано структуру сучасного релігійного дискурсу української літературної мови. Визначено два субдискурси – зовнішньорелігійний та внутрішньорелігійний. Схарактеризовано релігійний дискурс ПЦУ як діалог. Відзначено активність процесу медіатизації релігійного дискурсу. Наголошено на тому, що діалогічні за комунікативно-стилістичними ознаками жанри проповідь, слово, звернення, послання за-

знають активного впливу мови публіцистики завдяки активній суспільній, націєцентричній позиції ПЦУ. Констатовано, що взаємодія церкви з державними інституціями сприяє оновленню офіційно-ділового стилю, розширенню його словника за рахунок церковно-релігійної лексики.

Підкреслено, що вивчення текстів зазначених субдискурсів створює широкі перспективи для новітніх праць у галузі лінгвостилістики, культури мови перекладу, теолінгвістики, лексикографії, лінгвокультурології тощо.

Ключові слова: релігійний дискурс, релігійний стиль, жанр, діалог, взаємодія стилів.

Діалог – провідна форма комунікації. За «Словником української мови» у 20-ти т. це слово має такі значення: '1. Розмова між двома або кількома особами. 2. *перен.* Переговори, контакти між країнами, партіями, блоками і т. ін. 3. *інформ.* Постановка людиною завдань для комп'ютера й отримання потрібних результатів' [СУМ-20, <https://sum20ua.com/?page=768&searchWord=діалог&wordid=22505>]. Чи задовольняє нас цей перелік, коли йдеться про сучасну мовну практику як співбуття, реагування, як взаємодію представників певної сфери діяльності із суспільством, як налагодження партнерства, як передавання досвіду, як медійний обмін інформацією тощо? Мабуть, задовольняє частково. Отже, коли йдеться про дискурс як діалог, то уявляємо *мережу* різноспрямованих взаємодій, жанрово-стильових текстів, що народжуються в такій діяльності, *вектори* міжособистісної чи міжінституційної взаємодії у спільноті, у яких реалізуються надскладні механізми комунікації на певні теми, за певних емоційно-експресивних реєстрів, інтенцій тощо. Кожний із видів мовно-суспільних дискурсів мають свої особливості.

Закономірне виділення релігійного дискурсу – це фокусування на мовній діяльності в церковно-релігійній сфері, тобто трансляції віровчення та його догматів про надприродне, яке відбувається через опертя на образи, установки, настрої, почуття, переживання, традиції, символи з інтелектуально-вольовим та емоційним наповненням. Єдиним першоджерелом цього книжного різновиду мови є Книга книг – Біблія, з якою

пов'язані і початки перекладу, книгодрукування, і формування та поширення кириличного письма на українських землях. Релігійний дискурс є середовищем поширення ідеології віри, церковного життя, духовної освіти, інформування про діяльність церкви, продукування духовно-інтелектуальних, культурно-мистецьких творів з християнськими мотивами тощо.

На сьогодні формат субскладників у структурі релігійного дискурсу має таку структуру:

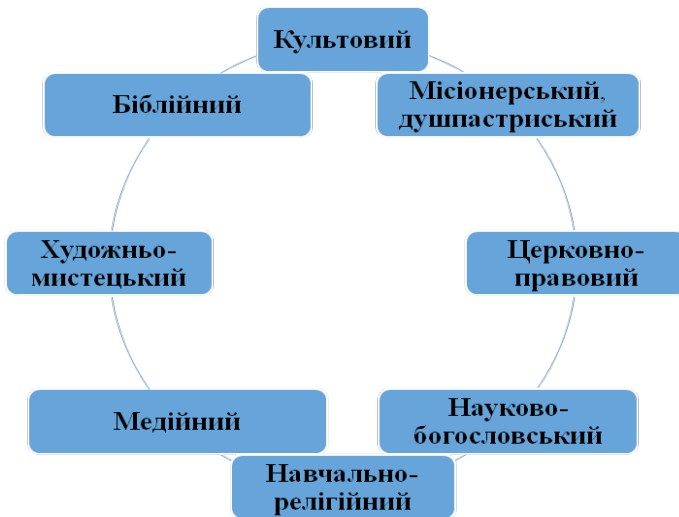

Схема 1. Релігійний дискурс: внутрішньоцерковний (біблійний, культурний) і зовнішньоцерковний (місіонерський, душпастирський, науково-богословський, навчально-релігійний, церковно-правовий, художньо-мистецький, медійний).

Нагадаємо, що терміну «релігійний дискурс», природно, передувало поняття «релігійний стиль»⁶. Заступлення друго-

⁶ Релігійний дискурс як функціональний різновид сучасної української літературної мови виділили і в західнослов'янських, і в українській стилістиках одночасно – наприкінці 80-х рр. ХХ ст. В Україні цей етап був ознаменований увагою до давніх текстів так званого «конфесійного письменства» – історичних пам'яток, зокрема «Четьї» 1489 р. [Симонова 1989]. Через 10 років цю сферу означували як *конфесійний стиль* [Дзюбишина], а також *богослужбовий, богословський стиль*. На початку 2000-х – як *сакральний стиль* [Коць], уживають і поняття *церковно-релігійний стиль*. Уперше в українському мовознавстві історіографічний огляд вивчення мови релігії зроблено в

го першим зумовлене медіатизацією сучасного мовного буття, яка змінила просторовий формат мовної діяльності.

Коли вживаємо поняття «дискурс», то насамперед актуалізуємо критерій адресації мови. Взаємодія «адресант-адресат» у релігійній спільноті і є первинним просторовим чинником. Про це засвідчує жанрове різноманіття культового субдискурсу, визначальні для церковного життя жанри *проповідь*, *слово*, що мають діалогічну риторичну основу: *Преосвященні владыки, всечесні отці, дорогі брати і сестри! Христос воскрес! Дякую Вам, владыко, за вітання та добрі побажання, висловлені від імені повноти нашої Помісної Церкви. Дякую також за спільну молитву усім вам, хто зібрався нині до цього кафедрального Михайлівського собору на Божественну літургію. <...> Дякуємо Господу за всі благодіяння, які Він дотепер подав нашій Церкві та просимо Бога благословити нашу подальшу спільну працю! Амінь* (<https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/slovo-predstoyatelya-v-den-pam-yati-svyatyatelya-epifaniya-kiprskogo-2/>, 12.05.2025).

Діалогізм – провідний мотив функціонування і розвитку ПЦУ. Це підтверджують активні медіажанри *звернення*, *послання*, що є важливим комунікативно-прагматичним засобом зовнішнього діалогу із національною спільнотою та між конфесіями. Повторюваним є саме поняття «діалог» як назва предмета звернення-заклику в контексті міжконфесійної взаємодії в Україні: *<...> заради блага і утвердження православної християнської віри в Україні, заради Церкви Христової, заради захисту істини від намагань спотворити її – невідкладно розпочати діалог; ми з любов'ю просимо Вас та ієрархів, які з Вами – погодитися розпочати наш діалог без попередніх умов.*

Показові функції контекстуальних заміників – біблійних фразеологізмів, як-от у прикладі, де вжито метафоричний зворот із загальномовним значенням '1. Намагатися заволодіти чим-небудь, захопити, привласнити щось. 2. Жебракувати, просити милостиню' (ФСУМ 2: 712): *<...> прошу не залишити*

колективній праці «Українська лінгвостилістика: ХХ – початок ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела» (2007 р. видання), що охопила період 1870-х – 2007 рр.

цього звернення, цієї **протягнутої до вас руки**, без конструктивної відповіді. У тексті виступу мав би бути фразеологізм **подавати руку** (ФСУМ 2: 658), адже настоятель вказав на намір 'підтримувати когось, допомагати кому-небудь у скрутний для нього час'. Згідно ж з одним із перекладів Святого Письма «правильним» для релігійного дискурсу є словообраз «протягнута рука» з позитивним змістом: «А коли Господь сил призначив, – хто може змінити? *Рука його протягнута, – хто її відверне?*» (Ісаї 14: 27).

Публічні діалоги Блаженнішого Епіфанія ґрунтуються на концептах єдності українського народу, про що свідчать повтори у зверненнях та посланнях публіцистичних позитивно насажених словосполучень «увесь наш народ», «наш спільний дім – Україна». Не розділяючи вірян і невірян, очільник церкви апелює до усіх, виділяючи тих, хто визначає долю України, за допомогою номінацій осіб, характерних для мови ЗМІ: *воїни-захисники* (варіанти: *військовослужбовці, українські воїни, захисники України*), *волонтери, ветерани, лікарі, медичні працівники, союзники, біженці, полегли оборонці Батьківщини; внутрішньо переміщені особи* (варіант: *переселенці*); назв організацій (*Міжнародний комітет Червоного Хреста в Україні, ГО «Група Патріот»*). Провідним у таких діалогічних контекстах є концепт миру, перемоги, про що, зокрема, свідчать слова з вітальною семантикою – побажанням радості: *Вітаю з Великоднем усіх християн України й увесь наш народ; Вітаймо один одного, сповіщаймо ближнім і далеким перемогу Божу над гріхом, злом і смертю, бо воістину Христос Воскрес!*

ПЦУ – це опора для влади і війська, для мирян та їх родин, для усіх, хто вважає себе позаконфесійним українцем, церква – волонтер, опікун. Це орган, що авторитетно і відкрито дає оцінку ворогові. Тому у зверненнях є чіткі аксіологічні маркери «свого» і «чужого». «Чуже» – *війна*, маркована за допомогою епітетів *страшна, диявольська, смертоносна, гібридна, агресивна*; ідеологія «*руській мір*» – його вторинні номінації з негативною оцінністю *лжєвчення, отрута, зло (тиранія зла), російська імперія зла, кремлівська тиранія*.

Серед засадничих жанротвірних стереотипів у діалогічних релігійних жанрах –

- ініціальні формули звертання, що підкреслюють християнські засади участі церкви в національно-державній політиці в Україні. Зокрема: *Дорогі брати і сестри! Шановні співгромадяни та всі люди доброї волі в цілому світі!*;

- фінальні формули, що підкреслюють опіку церкви, щирість її намірів, її національно-державницьку позицію: *З молитвою про Вас – Епіфаній, Митрополит Київський і всієї України, Предстоятель Православної Церкви України; Боже Великий, Єдиний, нам Україну храни! Епіфаній, Митрополит Київський і всієї України, Предстоятель Православної Церкви України.*

Вагома стилістична функція у зверненнях та посланнях лягає на дієслова, що узгоджені з поняттями виразної сакральної маркованості: *Це звернення я роблю публічно, закликаючи у свідки Повноту Православ'я і український народ. Нехай Бог благословить добру справу успіхом!; В цей особливий для історії нашого народу та всього людства день ми просимо Господа зупинити примноження зла, зупинити російську агресію, просимо наближення перемоги для України і встановлення справедливого миру. І нехай з Божою допомогою цей рік буде роком завершення страждань українського народу від війни.*

Такий мотив діалогу підхоплюють інтернет-медіа, що інформують про суспільну діяльність церкви, пор. назви: *ПЦУ – УПЦ: стратегія діалогу чи стратегія виживання?; Діалог ПЦУ і УПЦ: про міфи та базові засади примирення; Чи буде розкол в УПЦ, хто блокує діалог УПЦ – ПЦУ – держава, і які перспективи для УПЦ; Онуфрій та його ієрархи блокують діалог – Митрополит Епіфаній тощо.*

Ускладнення цифрових варіантів жанрових різновидів публіцистичного і релігійного стилів підпорядковане медіалогіці: вибір важливих публічних тем, форматування повідомлення за вимогами ЗМІ, стирання чітких меж стилів, народження **символічного світу медійної церкви**.

В Україні такий простір створює насамперед Православна Церква України, спираючись на мовно-діалогічну форму церковно-релігійного життя в етнічній спільноті. Виголошені у храмах (культовий субдискурс в онлайн-форматі слу-

жінь, проповідувань), опубліковані на офіційному сайті (інформаційні жанри), ослвлені в бесідах, інтерв'ю в медіа – це за тематичним спрямуванням фактично релігійно-публіцистичні тексти. Медійний формат публіцистичного стилю є «лоном інтеграції» знань, зокрема про духовне життя в Україні. Підтвердженням цього є розділ «Новини» сайту ПЦУ, де розміщено власне публіцистичні тексти – *інформаційні повідомлення* чи *звіти*, наприклад: *У четверту неділю після Пасхи, 11 травня 2025 року, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній звершив Божественну літургію у визначній українській святині – унікальній Кирилівській церкві, що збереглася до наших днів з часів княжої України-Руси <...>* (<https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/bozhestvenna-liturgiya-u-kyrylivskij-tserkvi-stolytsi/>, 11.05.2025). У таких медіатекстах фіксуємо дієслівні сполуки на означення активних суспільних дій церковної громади, як-от: Митрополит (Блаженніший, Предстоятель) *зустрівся, звершив, очолив, узяв участь, відвідав, привітав*), а також суспільно-політичну лексику, абстрактні назви (*духовна культура, цінності життя, дестабілізація ситуацію, ворожі сили*). Важливим форматним складником медіатизованої інформації про церковно-релігійний дискурс в Україні є підписи під текстами: *Пресслужба Київської Митрополії Української Православної Церкви (ПЦУ)*. Подібні повідомлення є мультимодальними, адже словесний складник підсилений фото, покликаннями на інші джерела інформації (відео, сторінки сайту, що розширюють кожне інформаційне повідомлення в разі потреби).

Медіасередовище релігійного дискурсу впливає на формування релігійної свідомості українців. Варто наголосити на емоційно-експресивній функції фразеології: *щоб Господь укріплював, Божий дар свободи, щоденно молимося; переконані, що з Божою допомогою, Господь побачить наші зусилля; повторення канонічних молитовних звернень, як-от: Святий Архистратиге Божий Михаїле і всі воїнства херувимів і серафимів, моліть Бога за нас і за нашу Батьківщину Україну, за нашу перемогу над супротивниками і справедливий мир. Амінь.* Особливу стилістичну функцію при цьому виконує інтимізувальний займенник *ми*.

У цифровому світі **духівник постає як медійна особа**, коли зосереджується на суспільно-політичній оцінці України, на соціальних проблемах усередині держави, осторонь яких не стоїть церква: *«На жаль війна триває і забирає дуже багато жертв – військових і цивільних. Ворог через постійні обстріли нашої інфраструктури, фактично через державний тероризм, намагається схилити нас до капітуляції. Вельми складним залишається і питання стосовно наших військовослужбовців, які перебувають у російському полоні. Я постійно отримую про це листи та запитання, коли їжджу по регіонах і спілкуюся з родинами полонених. Ми як демократична країна дотримуємось усіх міжнародних норм і конвенцій щодо поводження із військовополоненими, а країна-агресор їх показово ігнорує. Однак ми маємо надію, що наші захисники врешті будуть звільнені», – сказав Митрополит Епіфаній (12.11.2024).*

Коли висловлення стосуються морально-етичних, духовних сенсів, то додаткову модальність захищеності, турботи, підтримки в медіасередовищі створюють кліше релігійного стилю: *«Ми цінуємо ваші самовіддані зусилля, спрямовані на захист рідної землі та звільнення її від чобота російського окупанта. Ми також щоденно молимося, щоб Господь укріплював ваші сили та оберігав усіх наших захисників і хочемо сьогодні відзначити вас за те, що ви жертвовно служите задля збереження Божого дару свободи і незалежності України. Зі свого боку і ми продовжуватимемо працю в напрямку підтримки українського війська», – зазначив Митрополит Епіфаній (12.11.2024).* Такі переходи в текстах проповідей свідчать про взаємодію між профанною і сакральною культурою, а у суспільному сенсі – про роль церкви у національно-державному будівництві.

Зважаючи на складність і широту реалізації, важливість суспільної функції українського релігійного дискурсу, наголошуємо на потребі подальшого вивчення його мови. У зв'язку з цим означимо досягнення українського мовознавства та відзначимо «непросвітлені місця», у яких живе українське сакральне слово.

Внутрішньоцерковний субдискурс на сьогодні більш опрацьований. Навіть у часи проповідування тотального атеїзму в Україні не вдалося зігнувати біблійний текст як прецедентний, що став частиною профанної культури – уживання відповідних фразеологізмів та афоризмів [Коваль, Коптілов 1964; Коваль 2001]. Бібліїзми міцно увійшли до поетичного [Сюта 2013], суспільно-політичного словника ЗМІ, де є засобом оцінки в семантично і структурно трансформованому вигляді, пор.: *блудний син* (новітнє – *блудна дочка*): *Панамський в'язень, або повернення блудного Каськіва* (Українська правда, 26.08.2016); *Повернення Савченко – це повернення блудної дочки, яку в Україні ніхто не чекає* (Народна дипломатія, 30.05.2016). Мабуть, мало хто помітив, що і назва відомого твору Панаса Мирного – це також бібліїзм: *Чи дикий осел над травою реве? Хіба реве віл, коли ясла повні? Чи без соли їдять несмачне, чи є смак у білкові яйця? Чого не хотіла торкнутись душа моя, все те стало мені за поживу в хворобі... О, коли б же збулося прохання моє, а моє сподівання дав Бог!* (Йов 6: 5–8).

Видається, що осердя релігійного дискурсу – Біблія та її українські аналоги можуть лягти в основу цікавої історико-культурної праці – історичного словника, що відобразив би зміни традицій перекладу, характеру синонімічних відповідників, граматичних форм, правописних і наголосових варіантів у церковно-релігійній традиції. Один із таких аспектів відбиває відома стаття М.В. Скаб [Скаб 2000]. Сучасне лексикографічне опрацювання Біблії потребує побудови і мовно-інформаційної моделі її концептосфер – старо- та новозавітної. Ці напрацювання вже є в Українському мовно-інформаційному фонді НАН України [Шевченко 2003; Шевченко 2013; Шевченко 2021; Широков, Шевченко 2010].

Культурний субдискурс (зокрема, мову літургії та її складників) також вивчають українські мовознавці В.В. Яригіна [Яригіна 2012], О.Ю. Зелінська [Зелінська 2013], Н.В. Пуряєва [Пуряєва 2016; Пуряєва 2018] та ін. На увагу заслуговує і лексикографічна праця О.Я. Мирончука, у якій уперше в українському мовознавстві упорядковано й популяризовано назви чинів святості [Мирончук 2013].

Є нечисельні дослідження про жанрово-стильові, мовні особливості зовнішньорелігійного субдискурсу. Сучасна Церква стала більш відкритою для суспільства, взаємодіє з ним не лише публіцистичним словом, але й через оформлення офіційних документів, що забезпечує взаємодію релігійного та офіційно-ділового стилів літературної мови. На прикладі змістового наповнення офіційної сторінки ПЦУ зауважуємо, що завдяки медіатизації церковно-релігійної сфери набули публічного статусу офіційні документи Томос, Статут, привітання, послання, постанови, рішення Священного Синоду, доповіді Предстоятеля. За функціональними ознаками – це тексти офіційно-ділового стилю, створені за відповідними стандартами; за способом представлення – публічні цифрові офіційно-ділові тексти. Діловий формат входить у діяльність церковних парафій, що сприяє вирівнюванню відповідних стандартів (дослідження Б.І. Дрофяк [Дрофяк 2024]).

У стані становлення українська теолінгвістика⁷ (праці М.В. Скаб [Скаб 2010], Н.В. Піддубної [Піддубна 2019], Н.О. Кравченко [Кравченко 2016] та ін.). Тому перспективи опрацювання мають науково-богословський, навчально-релігійний (катехітичний) субдискурси, тексти яких малодоступні українському пересічному читачеві.

Активно розвивається український релігійний художньо-мистецький субдискурс. Лінгвофольклористика прислужилася до опрацювання численних обрядових текстів народного календаря, в аспекті лінгвостилістики виконала дослідження поетичних молитов Г.В. Баран [Баран 2013]. Утім мова новітніх християнських пісень, кінотворів (зокрема єдиного українського фільму «Вільні», 2021 р., режисер-постановник Артем Шемет, сценарист Павло Вишковський; десятиох науково-популярних фільмів про Йосипа Сліпого та Андрея Шептицького), драматичних творів – вистав Біблійного театру «Алетя» (Луцьк), Львівського християнського театру «Еммануїл»,

⁷ Уперше поняття теолінгвістика застосував Жан-П'єр ван Нoppen у 1981 р., поширився він завдяки Кембриджській мовній енциклопедії Д. Кристела (1987). В українському мовознавстві дослідження в галузі теолінгвістики розпочалися в перше десятиліття XXI ст.

театрів Тернополя (вистава «Голгофа», присвячена 130-ій річниці з дня народження патріарха Йосифа Сліпого), Івано-Франківська (вистава «Інтерв'ю з Богом») та ін. ще потребують уваги дослідників. Розвиток релігійної журналістики стимулює формуванням християнських подкастів, християнського радіо, телебачення, комунікативно-прагматичні та риторичні аспекти яких ще не були предметом наукового опрацювання та лінгвостилістичної оцінки.

Отже, в українському національному просторі активно функціонує релігійний дискурс, що є втіленням сакральної, культурно-просвітницької, інформаційної, *душпастирської та місіонерської* тощо функцій національної літературної мови, яких раніше ми не виокремлювали. У глобалізованому цифровому середовищі релігійний дискурс має всі формати – писемний, усний та мультимодальний.

Розвиток церковно-релігійного життя в Україні супроводжує опертя на концепт ДІАЛОГУ – з вірянами, усією національно-державною спільнотою. *Медіатизація* впливає на: (1) зміни культурних жанрів української літературної мови, де вона в ідіолектах священства набуває регіонального забарвлення щодо наголошування, вживання варіантних граматичних форм, розмовно-побутової лексики; (2) модифікацію словника мови публіцистики, парафраз, метафорики, символіки, що сприяє не лише інформаційній політематичності мови ЗМІ, але й стабілізації оцінних суспільно вагомих реєстрів, поширенню загальнонародських цінностей буття; (3) розширюється склад словника офіційно-ділового стилю під впливом процесів стандартизації ділової мови церковно-релігійної сфери; (4) відбувається поступове розширення розмовно-побутового словника мовців за рахунок спеціальних мовно-етикетних формул звертання до священства і вірян, формування національної культури спілкування на християнсько-релігійні теми, відновлюються мовні засади обрядово-побутових традицій церкви. Релігійний контекст українського мовно-культурного буття є одним із вагомих аргументів щодо інтерпретації причин і наслідків бездержавності на українських землях за часів тоталітаризму, що посилює основи формування релігійно-публіцистичного (медійного) субдискурсу.

Баран Г.В. Мова української християнської віршованої молитви XIX – початку XXI ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2013.

Дроф'як Б.І. Офіційно-ділова комунікація в сучасному церковному дискурсі. *Українська мова*. 2024. № 2(90). С. 121–131. <https://doi.org/doi.org/doi.org/10.15407/ukrmova2024.02.121>

Зелінська О.Б. Українська барокова проповідь: мовний світ і культурні витоки. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2013.

Коваль А.П. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ, 2001.

Коваль А.П., Коптілов В.В. 1000 крилатих виразів української літературної мови. Афоризми. Літературні цитати. Образні вирази. Київ, 1964.

Кравченко Н.О. До питання про статус теолінгвістики в сучасному мовознавстві. *Записки з романо-германської філології*. 2016. Вип. 2(37). С. 27–35.

Мирончук О.Я. Словник скорочень назв чинів святості в українській мові. Київ: Вид. відділ УПЦ Київського Патріархату, 2013.

Мороз Т.В. Лексика перекладів книг Святого Письма у контексті розвитку української літературної мови в другій половині XIX – на початку XX століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Чернівці, 2007.

Німчук В. Найновіший переклад Біблії українською мовою. Інтерв'ю з патріархом Київським і всієї України-Руси Філаретом (Денисенком). *Українська мова*. 2008. № 4. С. 73–82.

Німчук В.В. Українська мова – священна мова. Українські переклади Святого Письма. *Людина і світ*. 1992. № 11–12. С. 28–32.

Піддубна Н.В. Теорія теолінгвістики: феномен біблійності в українській лінгвокультурі та омовлення релігійної картини світ у (аналіз дискурсивної практики XIX ст.). Харків: Майдан, 2019.

Пуряєва Н.В. Історія української літургійної мови: основні етапи розвитку. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наук. праць Дрогобицького ДПУ ім. І. Франка. Серія: Філологія*. 2018. Вип. 42. С. 128–146.

Пуряєва Н.В. Перший молитовник українською мовою («Молитовник для руського народу» Івана Пулюя 1871 р.). *Українська мова*. 2016. № 3. С. 130–141.

Симонова К. Українська мова в конфесійному письменстві (на матеріалі «Четьї» 1489р.). *Жанри і стилі в історії української літературної мови*. Київ: Наукова думка, 1989. С. 56–78.

Скаб М.В. Біблія як лексикографічне джерело. *Біблія і культура: збірник наук. статей*. Чернівці: Рута, 2000. Вип. 1. С. 238–240.

Скаб. М. Твори Отців церкви і формування сакральних концептів української мови. *Біблія і культура*. 2010. Вип. 13: *Присвячено 60-річчю доктора філологічних наук, професора Анатолія Няму*. С. 308–312.

Сюта Г. Біблійна цитата в українській поетичній мові ХХ ст. *Культура слова*. 2013. Вип. 78. С. 59–68.

Шевченко Л.Л. Концептологія Нового Заповіту. *Мовознавство*. 2013. № 2–3. С. 201–208.

Шевченко Л.Л. Мовно-інформаційні моделі концептосфери Нового Завіту в українській рецепції: дис. ... доктора філол. наук. Київ, 2021.

Шевченко Л.Л. Українські переклади Святого Письма на європейському тлі. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2003. Вип. VII. С. 77–81.

Широков В.А., Шевченко Л.Л. До питання про системну концептографію Святого Письма. *Мовознавство*. 2010. № 4–5. С. 98–105.

Яригіна В.В. Мовні засоби вираження експресії в жанрі сучасної проповіді: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2012.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

СУМ-20 – Словник української мови у 20-ти т. 2015–2025. Діалог. URL: <https://sum20ua.com/?page=768&searchWord=діалог&wordid=22505>

ФСУМ – Фразеологічний словник української мови. Уклад.: В.М. Білоноженко та ін., редкол.: Л.С. Паламарчук (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1993. Кн. 2.

REFERENCES

Baran, H.V. (2013). The language of Ukrainian Christian verse prayer of the 19th – early 21st centuries: author's abstract. diss. ... cand. of philol. sciences. Kyiv (in Ukr.).

Drofiak, B.I. (2024). Official and business communication in modern church discourse. *Ukrainian language*, 2(90), 121–131 (in Ukr.).

Koval, A.P. (2001). In the beginning was the Word: Winged expressions of biblical origin in the Ukrainian language. Kyiv (in Ukr.).

Koval, A.P., Koptilov, V.V. (1964). 1000 winged expressions of the Ukrainian literary language. Aphorisms. Literary quotes. Figurative expressions. Kyiv (in Ukr.).

Kravchenko, N.O. (2016). On the question of the status of theological linguistics in modern linguistics. *Notes on Romance-Germanic Philology*, 2(37), 27–35 (in Ukr.).

Moroz, T.V. (2007). Lexicon of translations of the books of the Holy Scripture in the context of the development of the Ukrainian literary language in the second half of the 19th – early 20th centuries: author's abstract. diss. ... cand. of philol. sciences. Chernivtsi (in Ukr.).

Myronchuk, O.Ya. (2013). Dictionary of abbreviations of the titles of the ranks of holiness in the Ukrainian language. Kyiv: Publishing Department of the UOC of the Kyiv Patriarchate (in Ukr.).

Nimchuk, V. 2008. The latest translation of the Bible into Ukrainian. Interview with the Patriarch of Kyiv and All Ukraine-Rus Filaret (Denysenko). Ukrainian language, 4, 73–82 (in Ukr.).

Nimchuk, V.V. (1992). The Ukrainian language is a sacred language. Ukrainian translations of the Holy Scripture. *Man and the world*, 11–12, 28–32 (in Ukr.).

Piddubna, N.V. (2019). Theory of theolinguistics: the phenomenon of biblicality in Ukrainian linguistic culture and the explanation of the religious picture of the world (analysis of discursive practice of the 19th century). Kharkiv: Maidan (in Ukr.).

Puryaeva, N.V. (2018). History of the Ukrainian liturgical language: Main stages of development. *Problems of the humanities: Collection of scientific works of the Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. Series: Philology*, 42, 128–146 (in Ukr.).

Puryaeva, N.V. (2016). The first prayer book in Ukrainian (“Prayer book for the Russian people” by Ivan Puliui, 1871). *Ukrainian language*, 3, 130–141 (in Ukr.).

Shevchenko, L.L. (2013). Conceptology of the New Testament. *Linguistics*, 2–3, 201–208 (in Ukr.).

Shevchenko, L.L. (2021). Language and information models of the concept sphere of the New Testament in Ukrainian reception: diss. ... Ph.D. in philol. Kyiv (in Ukr.).

Shevchenko, L.L. (2003). Ukrainian translations of the Holy Scripture on a European background. *Current problems of Ukrainian linguistics: theory and practice*, VII, 77–81 (in Ukr.).

Shirokov, V.A., Shevchenko, L.L. (2010). On the question of the systematic conceptography of the Holy Scripture. *Linguistics*, 4–5, 98–105 (in Ukr.).

Siuta, H. (2013). Biblical Quote in the Ukrainian Poetic Language of the 20th Century. *Culture of the Word*, 78, 59–68 (in Ukr.).

Skab, M.V. (2000). The Bible as a lexicographic source. *The Bible and culture: collection of scientific articles*, 1, 238–240. Chernivtsi: Ruta (in Ukr.).

Skab, M. (2010). Works of the Fathers of the Church and the Formation of Sacred Concepts of the Ukrainian Language. *Bible and Culture. Dedicated to the 60th Anniversary of the Doctor of Philological Sciences, Professor Anatoly Neamts, 13*, 308–312 (in Ukr.).

Symonova, K. (1989). Ukrainian language in confessional writing (Based on the material of “Chetia” 1489). *Genres and styles in the history of the Ukrainian literary language* (pp. 56–78). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

Yaryhina, V.V. (2012). Language means of expression in the genre of modern sermon: author’s abstract. diss. ... Ph.D. in philol. Kharkiv (in Ukr.).

Zelinska, O.B. (2013). Ukrainian baroque sermon: the linguistic world and cultural origins. Kyiv: Vyd. dim Dmytra Buraho (in Ukr.).

LEGEND

СУМ-20 – Dictionary of the Ukrainian Language in 20 vol. (2015–2025). Dialogue. URL: <https://sum20ua.com/?page=768&searchWord=диалог&wordid=22505> (in Ukr.).

ФСУМ – Phraseological Dictionary of the Ukrainian Language (1993). Compiled by V.M. Bilonozhenko et al., ed. L.S. Palamarchuk (head) et al. Vol. 2. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

Стаття надійшла до редакції
07.11.2025

Прийнято до друку 07.12.2025

Статтю опубліковано 29.12.25

Received 07.11.2025

Accepted for publication

07.12.2025

Published on 29.12.25

Svitlana Bybyk

CONTEMPORARY RELIGIOUS DISCOURSE IN THE SPACE OF UKRAINIAN NATIONAL IDENTITY: MEDIATISATION OF CHURCH DIALOGUES

The article proposes the structure of the modern religious discourse of the Ukrainian literary language. Two subdiscourses are identified – external religious and internal religious. The religious discourse of the OCU is characterized as a dialogue. The activity of the process of mediatization of religious discourse is noted. It is emphasized that the dialogical genres of sermon, speech, appeal, and message, which are communicatively and stylistically characterized, are actively influenced by the language of journalism due to the active social, nation-centric position of the OCU. At the same time, the interaction of the church with state institutions

contributes to the renewal of the official business style, the expansion of its vocabulary at the expense of church and religious vocabulary.

It is noted that the lack of attention of scientists to the texts of various subdiscourses creates broad prospects for the development of linguostylistics, the culture of the language of translation, theolinguistics, lexicography, linguoculturology, etc.

The development of church and religious life in Ukraine is accompanied by a reliance on the concept of DIALOGUE – with believers, the entire national-state community. Mediatization affects: (1) changes in the cult genres of the Ukrainian literary language, where in the idiolects of the clergy it acquires a regional coloring in terms of emphasis, the use of grammatical forms, and colloquial and everyday vocabulary; (2) modification of the vocabulary of the language of journalism, paraphrases, metaphors, and symbolism, which contributes not only to the informational polythematic nature of the language of the media, but also to the stabilization of elevated socially significant registers of assessment, the dissemination of universal human values of existence; (3) the vocabulary of the official-business style is expanding under the influence of the processes of standardization of the business language of the church and religious sphere; (4) there is a gradual expansion of the colloquial and everyday vocabulary of speakers due to special language and etiquette formulas for addressing the clergy and believers, the formation of a national culture of communication on Christian-religious topics is taking place, the linguistic foundations of the ritual and everyday traditions of the church are being restored. The religious context of Ukrainian linguistic and cultural existence is one of the weighty arguments for interpreting the causes and consequences of statelessness on Ukrainian lands during the times of totalitarianism, which strengthens the foundations of the formation of a religious-publicistic (media) subdiscourse.

Key words: religious discourse, religious style, genre, dialogue.